

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱՆԻՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

49^{րդ} ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 13

25 ՄԱՐՏ 1900

Մասիս շաբաթաբերթի տարեկան բաժանորդագրիցն է կես օսմ. ոսկի քե' 4. Պոլսոյ եւ քե' գաւառներուն համար, կանխիկ : Արտասահման' 12 Ֆրանկ : Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր : Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մէկէն :

Մասիս հրապարակ կ'ելլի ամեն շաբաթ առտու, եւ կը գտնուի Բերայի բոլոր ծխաւանդակներուն ու Պահչե-Գաբուի ջրավանդակներուն խանութները, ինչպէս նաեւ Ղալաթիոյ, Պոլսոյ եւ բոլոր արուարձաններու լրագրավանդակներուն մոլ :

Զեռֆէ կը ծախուի ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱՅԻ

ՀԱՍՏԻ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՍԻՍ»Ի

Ղալաթիա, Նորաստիկեան Խան, Թիւ 13

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

Է Ք Ի Թ Ա Պ Լ

Ամերիկեան Ապահովագրական Ընկ.

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ԵՒ ԷՆ ՀԶՕՐԸ

Տնօրէն Թուրքիոյ ԳԱՌԵՒԿ ԱՍՏՈՒԱՆԱՏՈՒՐ, Կ. Պոլիս, Անանիատի խան

Ի դեպ մահու ապահովագրութիւն

Միայն 20 տարեկանով

Մահուան պարագային տարեկանը կը դադրի

(VIE 20 PRIMES)

Օ Ր Ի Ն Ա Կ

Տարիք 35 , գումար 100,000 Ֆրանք ի դէպ մահու վճարելի

Ֆրանսական ընկերութեանց թարիֆին համաձայն տարեկանը է	Ֆր. 4140
Էֆիքապը ընկերութեան թարիֆին համաձայն տարեկանը է	» 3408
Տարեկան տարբերութիւն ի նպաստ էքսթրայի	» 732
20 տարեկան մէջ տարբերութիւն ի նպաստ էքսթրայի	» 14640
100 ին 5 էն բազադրեալ տոկոսով	» 25414

Այսինքն աւելի քան 6 տարեկան խնայողութիւն մը Ի Ն Պ Ա Ս Տ Է Ք Ի Թ Ա Պ Լ Ի

ԴԵՂԱՐԱՆ “ՆՕՌՄԱԼ”

192 ԲԵՐԱ ՄԵԾ-ՓՈՂՈՑ 192

Բերայի կեդրոնը , եւ « Սիթէ աը Բերա » չէնքին անկիւնը հաստատուած այս նոր դեղա-
րանը որ դեղագործութեան արուեստին ամէն կատարելութիւններով օժտուած է , իր դե-
ղերուն զառութեամբ , թարմութեամբ եւ դիւրամատչելի գիներով օգտակարապէս կը ներկա-
յանայ կրկին հասարակութեան եւ իր վաղեմի յաճախորդներուն :

Դեղարանին տէրը՝ Հ. Էմիրգէեան՝ քանի տարիներէ ի վեր ծանօթ է Կ. Պոլսոյ Սուլթան
Մահմուտի դամբարանին դիմաց իր ունեցած մեծ դեղարանովը զոր ամբողջովին ծախած եւ
այս նորը հիմնած է :

Դեղարանին վրայ խորհրդակցութեան սենեակ մը յարգելի բժիշկներուն տրամադրութեան
ներքեւ դրուած է եւ դեղարանը մինչեւ կէս գիշեր բաց է :

ՏՈՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ, բժիշկ եւ մասնագէտ յղային տկարութեանց , ստամոքսի , աղ-
եաց հիւանդութիւններու , ծննդամիջական եւ գաղղիական ախտերու : Բերա , Թագսիմ փո-
ղոց , թիւ 10 , ամէն օր կէս օրէ վերջը :

ՏՈՔԹ. Յ. ՈՍԿԵԱՆ , Կ. Պոլիս վերադարձած ըլլալով , հաստատուած է Բերա , Պէ-
քեար փողոց թիւ 1 տունը , ուր ամէն օր՝ ներքին եւ արտաքին ամէն տեսակ հիւանդու-
թիւններ կը դարմանէ : Հինգշաբթի , կէս օրէն ետքը , աղքատներուն ձրի :

ՄԱՍԻՆ

49րդ ՏԱՐԻ

— 25 ՄԱՐՏ 1900 —

ԹԻԻ 13

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այցելութիւն մը Դաւիթ Սարգիսեանի բնտանիքին. ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ, — Մարապետը (Նորավեպ). Գ. ԶՈՂՐԱՊ. — Բանաստեղծութիւններ Առեղծուածք Մ. ԱճէՄԵԱՆ. Արշալոյսը. Ա. Կ. ԿԻԻԼՊԵՆԿԵԱՆ, — Դեպի Հնդկաստան (Ուղեւորական տպաւորութիւն Բիւռ. Լողիի) Թարգմ. ԵԻՓԻՄԷ ՕՏԵԱՆ, — Մեծ Պանքի Յիշատակներ Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ, — Քորեա՝ քաղաքական ու աշխարհագրական տեսակետով. Մ. Ն. — «Մասիս»ի Յուշատեղը. Տ. Ա. :

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԱԻԹ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ

Գո՛ւ մ-Գարուի ու Վլանկայի միջեւ, Նշան. ճր թողին նեղիկի ու ցիխոտ մէկ փողոցէն անցնելով, — փողոց մը աշնքան նեղ՝ որուն երկու կողմի տուներուն վերնայարկի դուռս ցցուած մասերը երկինքը կը ծածկէին ա- նոր յաջորդող ու համեմատաբար լայն ճամբուն մը աջակողմի մէկ տանը առջեւ կանգ առի երիտասարդի մը հետ, որ զիս առաջ նորդելու ազնուութիւնը կ'ունենար տարաբազգ Դաւիթ Սարգիսեանին ընտանիքին մօտ Փայտաշէն, երկյարկանի պզտիկ տուն մըն էր. որուն բակէն իսկ՝ սուգի ու չքաւորութեան սարսուռը կը տարածուէր. ամէն բան աղքատիկ, ցած, խարխուլ, բայց մաքուր. մէկ կողմի վրայ հակած կարճ սանդուխէ մը, ու երկրորդ սանդուխէ մըն ալ վեր ելլելով ինքզինքս գտայ զբան մը առջեւ ուսկից ներս մտնելու կը վարանէի. Արուեստապետի մը, բարձրաստիճան եկեղեցականի մը. գրազէտի՝ ը տեսակցութեան երթար չափ զիւրիւն բաներ են, վասն զի խօսելիք մը ու լսելիք մը ունին. բայց ի՞նչ բան ալ իրական թըշուառութեան հանդէպ որուն լուռ ականա-

տեսը պիտի ըլլայի քանի մը վայրկեան :

Մերկ խուց մը, երկու կողմը մինչեւ ներսը ծածկուած, — որոնք բազմոցի տեղ կը ծառայէին—քանի մը աթոռակ ու . . . օրօրաց մը. ահա բոլոր կարասին այն բնակարանին ուրկէ Հիւանդանոց փոխադրուած էր բանասէր ուսուցիչը՝ ա'լ ետ չգառնալու ճակատագրով եւ ուր ամբիփուած, իրենց սուգը կուլային հիմակ իր այրին ու զաւկները :

Թաշկինակը բերնին, հեկեկալով, հազիւ կրցաւ բարեւիս պատասխանել խեղճ Մարիճա Սարգիսեանը, որուն լայէն կարմրած աչքերը, թշուառութենէ ծիրած այտերը ու սեւ եւագմայի մը տակ ծածկուած գեղնորակ մազերը գմուարաւ կը ցուցնէին թէ քսանըհինգ տարեկան էր այդ որբւեայրին : Փորձեցի քանի մը սփոթարար խօսք ընել, յիշեցնելով՝ ազգին կողմէ իր ամուսնին նկատմամբ ցոյց տրուած համակրանքը, բարեսէրներու կողմէ իրենց համար եղած ու ըլլալիք նուէրները, որոնք ապուստինն պիտի ապահովէին ժամանակի մը համար :

— Ողջ ըլլան ամէնքն ալ :

Այս եղաւ իր միակ պատասխանը , նուազուն ճայնով մը , աչքերը միշտ գետնին յառած . չի կրնար եւ յուզուած :

Երկու խաթուն կիներ , բարի դրացուհիներ , քովը նստած՝ կը մխիթարէին զինքը , իրենք ալ վշտահար :

* * *

Եւ ահա յանկարծ , — խանձած Բացառումներու ու թոշնած բոյսերու մէջ տեղ բացուող վարդի մը պէս — ներս մտաւ պզտիկ սիրուն աղեկ մը , որուն անգիտակից ժպտար սրտածմիկ հակապատկեր մը կը ներկայացնէր այդ թախծութեան միջոցաւ : Մեր մտերմական կերպարանքը սիրտ տուաւ իրեն՝ իր ցաւը յայտնելու . ու զողով լեզուով մը թոթովեց :

— Մայրիկա . . . կուլայ . . . գիշերները

Աշտան էր , Սարգիսեանին երկրորդ գաւակը , երեք տարու . անդրանիկը , Սուրէն , ութ տարեկան , բացակայ էր . կէտիկ-Փաշայի դպրոցը կ'երթար . իսկ կրտսերը , Արմինէ , եօթնուկէս ամսու , կը քնանար այդ վայրկեանին , — մէջերէն ամէնէն երջանիկը :

Բայց Աշտանի ժպտան ալ , որ աւելի հեռաքրքրութիւն էր քան զուարթութիւն , վաղասան եղաւ : Գնաց պլլուեցաւ մօրը , ու երեսը անոր կուծքին դրած , ինքն ալ մնաց արտում տխուր : Նկարիչ մը քիչ անգամ պիտի հանդիպէր այսքան ահաբեկող յուզիչ բնական տեսարանի մը : Այս գիրկընդխառնումին մէջ կը մարմնանար բովանդակ ցաւը այս ընտանիքին . մայրը՝ որ կը մտածէ թէ ինչպէս պիտի մեծցնէ իր զաւկները , ու չուարած մանուկը որ կը հորցնէ թէ ինչո՞ւ այսքան շատ կուլայ իր մայրը եւ թէ ինչո՞ւ տուն չի գար հայրիկը :

Յուշիկ քայլերով ու տեսակ մը երկիւղածութեամբ հեռացանք այդ յարկէն որ աղքատ հայ վարժապետին կեանքին խորհրդանշանն էր : Դաւիթ Սարգիսեանը առաջինը՝ չեղաւ այդ առաջադրեալն , ու վերջինը չպիտի ըլլայ , զժրգոյցարար : Յուրա իրականութիւնը դեռ որքան թաքուն թշուառութիւններ կը պահէ արդեօք այս տեսակ ընտանիքներու , — որոնց միակ նեցուկը , դաստիարակ մը , կամ անկողինն է կամ գերեզման :

Դուրսը , գարնանամուտի ազուր արեւ մը կար որ կեանքի բոլոր վայելքը , բոլոր երանութիւնը կու տար առողջներուն , երջանիկներուն , մինչ մեր թողած խուցին պատուհաններէն ներս՝ իր ճառագայթները պողած , մարմնած կը թափանցէին կարծես : Ազգականներ — արհեստաւոր , խանութպան մարդիկ իրենք ալ — խորհեր էին այդ հեռաւոր ու մոռցուած անկիւնէն հանել , կեղբոն տեղ մը փոխադրել Սարգիսեանին այրին ու զաւկները , կէտիկ-Փաշա , օրինակի համար , ուր աւելի դիւրին կ'ըլլայ հոգածու ձեռքերու համար՝ խնամել զանոնք , Բայց վարձքի խնդիրը դեռ կը կասեցնէ զիրենք : Արդէն իսկ այդ անակին ամսական 70 դրշ. վարձք կը տրուի : աւելին՝ մեծ բեռ մը պիտի ըլլայ :

Յետոյ , պզտիկները չէնք շնորհք հագուստ չունին . եւ Զատիկը մօտ է , Տղաքները , էն յետին աղքատութեան մէջ անգամ , երկու աւանդութեան կառնած կը մնան . Կաղանդին պտուղը ու Զատիկին «նոր լաթը» , որոնցմէ զրկուիլը՝ ամէն ուրախութենէ զրկուիլ է իրենց համար :

* * *

Ճամբան , երբ Նշանճրի ցիխոտ ու ինծի համար անծանօթ փողոցներէն արաքաքալլ ետ կը գառնայի ընկերոջս հետ , որ ազգականութեան հեռաւոր կապ մըն ալ ունէր Դաւիթ Սարգիսեանին հետ , ուղեցի քանի մը տեղեկութիւններ տանել իրմէ այս սգաւոր կնոջ վրայ որուն լերնէն երեք-չորս բառ հազիւ ելած էր մեր այցելութեան միջոցին : Ու տեղեկացայ թէ նախնական կրթութիւն առած գաւառացի կին մըն է . կարգաւ-գրել գիտցող , իր ամուսնին հոգածու ու զաւկներուն վրայ դուրգուրացող . այս լքուած ու ընկճուած վիճակին մէջ անգամ , իր գլխաւոր մտածումը կ'ըլլայ Սուրէնը դպրոց զրկել , եւ Աշտան ալ մանկապարտէզ . . . Եթէ կարելի ըլլար մանկապարտէզ գտնել իրենց աղքատիկ թագին մէջ ուր պարտէզն անգամ հազուադիւրէն է :

Իրենց ամուսնութիւնը , Տիվրիկի մէջ , աւելի սրտի ամուսնութիւն մը եղած է քան թէ ծնողական կարգադրութեան կամ ճշման հետեւանք , ինչ որ գաւառային ամուսնու-

թեանց մեծագոյն մասին յատկանշը կը կազմէ՝ Մարիամ եւ Սարգիս, երկուքն ալ զեռ պատանի, իրենց գեղի զպրօցին մէջ կը մասնակցին Բարեկենդանի հինգշաբթին արուած մանկական ներկայացման որուն մէջ քոյր-եղբոր զեր կը կատարեն, այս բնկերակցութիւնը կը փոխութի մտերմութեան մը ու անմեղ սիրոյ մը — մէկը այն հովուերգական սէրերէն որոնք գտառներուն մէջ ծնունդ կառնեն աղ-

բիւրին զլուսը կամ այգիներուն մէջ, — որ զպրօցական շրջանէն ետքը կը միացնէ զիրենք ամուսնական կապով:

Կրնայի՞ն երեսակայել թէ այսքան շուտ, ինք տարի հազիւ բոլորած, այդ անոյշ հովուերգութիւնը այս տխուր տառմին պիտի փոխուէր . . . :

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՄԱՐԱՊԵՏԸ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

1884ի սկիզբները վիրաբուժական պզտիկ գործողութեան մը համար Բերայի գերմանական հիւանդանոցը տարին զիս: Տասնհինգ օրի չափ պիտի մնայի հոն. այսպէս հաւատեցին ինծի զիս տարած առեւնին: Իրօք, երեք ամիս մնացի այն տեղը: Մաս մը հիւանդութիւնս պատճառ եղաւ տառ: մաս մըն ալ հոնիէ գտնուելու զփափակութիւնս: Լսուած բան է հիւանդի մը, բժշկուելէն ետքը, հիւանդանոցին մէջ ապրելու փափագը: Տղայութեան տառն զպրօց չերթալու համար սոտ հիւանդ բլլողներ չատեն: բայց քաջատոյ՝ երիտասարդի մը՝ ազատ ու ազուոր օղը ձգելով, անկողնի մը մէջ ամիսներով մնալու յօժարիլը չատ չի պատահիր:

Իմս այս տեսակէն էր. վերջի վերջոյ երեւան ելաւ իմ հիւանդութեան կեղծիքը. բազկերակիս կանոնաւոր դարկը, կարմիր երեսներս ու զիտաւորապէս զօրեղ ստամոքսի մը պահանջումները խօսք մէկ ըրին իմ հնարքս երեւան հանելու համար: բայց ասոնցմէ աւելի կարծեմ թէ թուրքերանութիւնս էր որ ամէն բան յայտնի բրաւ: Այնպէս որ օրին մէկը բսին ինծի թէ հիւանդանոցին մէջ մնալու պատճառ մը չունէի այլ եւս եւ թէ հիւանդանոցը պանդոկ մը չէր:

* * *

Հիւանդանոց մանկուս չորրորդ օրը, կարծեմ, վիրաբուժական գործողութիւնը կա-

տարեր էին. քլօրօֆօրմին պարզեւած անդը զայլութեան տակ՝ դանակի յօշոտումները չիմացայ: Խելքս զլուս եղած առեւն՝ երկաւրաւ երկարմացումէ մը ելլող մարդու խոնջէնքէն, վարանումէն զատ բան մը չի կար վրաս: Եթէ վէրքս կապող ճերմակ լաթերը չըլլային, եթէ քովս հսկող զթութեան քրօջ՝ շարժում չընելու պատուէրը չի լսէի, հիւանդանոց մտած օրէս ի վեր վրաս փոփոխութիւն մը կատարուած ըլլալուն չպիտի հաւտայի բնաւ:

Չգայութեանս վերադարձին հետ սակայն պզտիկ ու խորունկ անհանգստութիւն մը որ տակաւ ցաւի կը փոխուի, կարուած պատուած միսերուս ջիղերուս ցաւը, սուր ու զայրագին բան մը որ հետզհետէ սաստկանալով՝ հիմայ անկողնէն դուրս նետուելու կը մղէ զիս: Կ'երեւայ թէ ասիկա նախատեսուած է արդէն, վասնզի Գլխութեան Բոյրը, որ քովէս չէ բաժնուեր վայրկեան մը, կը արտաայնդէ զիս:

— Հիմայ կ'անցնի, համբերէ, տղաս, տեղէդ մ'երկրար, որովհետեւ վէրքը կը քակուի եւ շատ գէշ կ'ըլլայ վերջը:

Յաւիս աւելնալէն՝ հեծեմաւս սենեակս կը լիցնէ, այնչափ որ գտնուած տեղս չի սեպելով՝ ձայնս ալ կը բարձրանայ ճիչերով ու աղաղակներով:

Սնարիս քով փայտէ ամրոտակի մը վրայ Բոյրը նստած է, շարունակելով իր սփռվել

խօսքերը , վարժ բերանով մը , գրեթէ գոց եղած պարբերութիւններ զորս հարկաւ , մինչեւ ինծի դալով , հարիւրաւորներու ալ կրկնած է շարունակ :

— Հիմայ պիտի անցնի , բան մը չէ ասիկա , ա'լ բոլորովին աղէկցած ես :

Աղէկցած . ինչպէ՞ս , երբոր ցաւերս վայրագ ու անարկու բան մը կ'ըլլային այս պահուս , այն աստիճան որ անդիմադրելի փափագ մը կը զգայի քակելու նետելու վէրքիս կապերը ու մարմնիս խորէն , չեմ գիտեր ո՞ր տեղէն , քաշելու փրցնելու՝ զիս չարչարող միսերը ու գործարանները բոլորս Անկողնին՝ մէջէն պզտիկ մը երերալուս Քոյրը ուշադիր կը սրդողէր :

— Մի շարժիր , ո՛չ այդ բանը չըլլար , կ'ըսէր , ռաքի ելլելով , կը սրդողիմ :

* * *

Երեսը նայեցայ չիտակ մը այս «կը սրդողիմ»ին վրայ . խեղճ էր ինչ էր այս կինը որ տառապանքիս զարհուրանքը չէր հասկնար ըսաւ : Անհաւատալի՞ բան . իր մեղրամոմի հատնումովը հատած , տոգոնած զէմքին վրայ տեսածս՝ կարեկցութիւն մը չէր , այլ հրճուանք մը կարծես . իր պզտիկ ամիտի եւ երկու դիէն վեր առնուած բերնին ու չուրթերուն վրայ ժպիտ մը , յայտնի ուրախութեան մը ժպիտը , կը գծագրուէր ու կ'ազդուորցնէր զինքը :

Յաւիս տաքնապներուն մէջ ու պոռաշ շարունակելով հանդերձ , ուշադրութեամբ կը դիտէի զինքը իր կեցուածքին մէջ . այնքան տարօրինակ եւ անհարկի կը գտնէի այս ցրնծութիւնը իմ գլխուս վրայ , Նրբացողուն ծաղիկի մը կը նմանէր . բարձրահասակ ու քիչ մը նիհարկեկ , վայրահակ սիրուն գլուխով մը որուն վրայ մարապետներու ճերմակ գլխաւորը երկու թեւերը բաց ազաւնիի մը թառիլը կը յիշեցնէր : Յստակ ու խոշոր աչքերուն մէջ թնուտ երկնքի մը կապոյտը կար : Իր մութ կանանչ չուխայէ չրջագլխատը հարկաւ ու եւ է պերճութիւն չունէր , բայց անոր հասակին չքեղութեանը կը վայէր այս պարզութիւնը եւ , քօռէ չի գնելուն հակառակ , մէջքին նրբութիւնը աչքի կը զարնէր զարձեւալ :

Պէտք է հաւատալ որ ցաւիս սաստկութիւնը քիչ մը մեղմացած ըլլալու էր , քանի որ այսքան մանրամասն կրնայի այս կնոջ պատկերը վերլուծել : Դէմքին վրայ սակայն ծաւալող դեղնութեանը հետ չափահասութեան տարիներու աննշմարելի հպումը կար : Ամէնէն աւելի իր ուրախութենէն ազուորացած զէմքին արտայայտութիւնը զիս կը զրաւէր ու քիչ մը կը զայրացնէր :

Յաւ մը ունեցած պահուց կ'ուզես որ դէմի մարդդ ալ ցաւի ու կսկիծի մէջ ըլլայ . վիշտը միակ ինչքն է զոր մարդս կը յօժարի , մինչեւ անգամ կը պահանջէ , որ ուրիշին հետ բաժնէ : Եւ անա իմ քովս , կին մը որ իմ տառապանքիս առջեւ հրճուելու , ակնդէտ սպասուած հաճոյք մը քննադատելու երեւոյթ մը ունի : Զիս քաջախելու համար լեզու թափած միջոցին ներքին ցնծութեանը ցոլացումը կը տեսնեմ այդ թալուկ երեսին վրայ , ինչպէս կանթեղի մը ապակիին դոյնը որ ներսի լոյսին վառելովը յայտնի կ'ըլլայ :

Սկիզբները այս ապաւորութիւնս վերագրեցի իմ ետասիրութեանս . զիմացինիս ինծի համավիշտ չըլլալէն առաջ եկած դժգոհութիւն թերեւս : Ստոյգը սա էր որ անիկա իր խնամոտ հոգածութիւնը անպակաս կ'ընէր վրայէս . վէրքիս պատանքը փոխած օրերուն ներկայ էր միշտ . ու իր ձեռքով կը կատարէր զարմաններս : Օր օրի վէրքս կը գոցուէր ու առողջութիւնս տակաւ կը վերադառնար . բայց այդ համեմատութեամբ ալ մարապետին երեսէն անոյշ ժպիտը կը պակսէր , իրիկուն եղած ատեն լեռներուն ետին պահուրտող արեւու ճառագայթի մը պէս : Հիմայ առաջուան պէս չէր կենար քովս եւ կը վազէր ուրիշներուն քով , անոնց որոնց ցաւագին ազդակները , պատերուն հաստութիւնը ճեղքելով , մինչեւ ականջս կը հասնէին երբեմն : Ու վերադարձին իմ մօտս . ուրախութեան եւ հրճուանքի ժպիտը , այն՝ որ իմ ցաւերուս ամէնէն զայրագին միջոցին կ'ընդհատէր իր զէմքին վրայ , կարծես թէ չուրթերուն վրայ էր , մարելու աներեւութանայու կոչուած ժպիտը՝ երբոր ինծի կը մօտենար :

* * *

Քոյր էմիլիէն , զիս խնամող մարապետը ,

քաջասիրտ հիւանդապետհի համբար ունի . բժիշկները մէկհատիկ հաշակած են զինքը . առջնէն սարսափելի վիրահատութեանց ներկայ է ան , առանց խռովելու կատարելով իր պարտքը արեան ճահիճներու , միսերու , ջիւղերու յօշոտմանց մէջ : Յաւազին աղաղակներու , պաղատանքներու զիցուհին է ան կարծես : Հիւանդ չիկայ որուն՝ կսկիծի անէծքի հեծեծանքը ունիկորած չըլլայ : Ամէն տեղ է անիկա , ուրկէ հեծեծանք մը կուգայ . բայց զյիսաւորաբար էրիկ մարդոց մօտն է իր պաշտօնը , պահապան հրեշտակի պաշտօն զոր անվրդով արիութեամբ մը կը վարէ :

Այս անվրտ տոկունութիւնը ի՞նչպէս մտած է այս էպպէս տկար ու աւշային կազմութեան մէջ որուն՝ երեսին թափանցիկ ու անգոյն ճերմակութիւնը , սպիտակ գլխարկէն երբեմն գուրս սպրդող մազերուն գեղին ոսկին՝ յայտարար նշաններն են :

Ապաքինութիւնս կանոնաւոր կերպով առաջ կ'երթար եւ իրեն հետ երկար խօսակցութիւններու պատեհութիւնը կուտար ինծի : Կր թուէր թէ ինքն ալ կ'ախորժէր քիչ մը իմ յախուռն վճիռներէս որոնց մէջ եթէ գատուութիւնը միշտ ուղիղ չէր , գէթ համոզումի անկեղծութիւնը կար եւ ճշմարտազանցութիւններուս ներողամիտ լռութեամբ մը կ'ունկնդրէր : Երբեմն ընկերական խնդիրներու , հոգեկան փորձութիւններու , մարդոց ապագային վրայ կը ճառէի եւ այն ատեն լուրջ խօսակից մը կը գտնէի զէմս : Ուսեալ ու զարգացած մտքի տէր կին մըն էր , եւ այդ պահուն մարապետի կարգը ու սարքը կը թօթափէր մէկգի , իր կարծիքը ազատ ու համարձակ յայտնելու համար :

Սօսակցութեան մէջ յայտնեց որ Միւնիխի ազնուական ընտանիքի մը զաւակ էր . նկարել ու երպի ալ գիտէր , խնամուած դաստիարակութեան մը ուրիշ քոլոր առաւելութիւններէն զատ : Ու զարմանքս կ'աւելնար զըտնելով զինքը հօս Պոստյ հիւանդանոցի մը մէջ սպասաւորելու , վէրքեր կապելու , ցաւեր զարմանելու տղերախոտ աշխատութեան իր մէջ , երբ իրեն պէս շնորհապեղ էակ մը ա . մէն կերպ երջանիկ օրերու արդար ակնկալութիւնը կրնար ունենալ ու ճշմարիտ դիւցազ-

նութեան մը հմայքը կ'աւելնար իր հազար տեսակ հրապոյրներուն վրայ :

Ինքզինքս պզտիկ ու չափ պզտիկ կը զգայի անոր քով . հիմայ իմ մեծարանութիւններս կը չափաւորէի , եւ խորունկէն , սրտէս բըղխող մեծարանքով մը կ'ողջունէի իր մուտքը իմ սենեակէս : Իր ճերմակ ճիւղաթոյր գլխահնոցը լուսաւոր պսակ մը կ'երեւար աչքիս եւ մտքովս կը տեսնէի անոր տակ ոսկի մազերուն ճաճանչները :

Հիմայ բոլոր մտածմանս առարկան ան էր՝ Հեռուէն , նրբանցքներուն մէջ քաշելուն՝ իր թեթեւ ոտնաձայնը կը ճանչնայի : Սենեակէս ներս մտնելուն դող կ'ելլէի բոլոր մարմնովս ու երջանիկ էի միանգամայն :

Առջի խօսուն կատակասէր տղան չէի ալ , այլ թոթովախօս մանուկ մը եւ երբեմն ցնորակոծ սաւառնումներով բանաստեղծ մը , երկու ծայրայեղութիւններ որոնց , իրօք , ճիշդ մէջտեղն է իմ տափակ նկարագիրս :

Իմ խնդիրքիս վրայ՝ գիրքեր կը բերէր ինծի կարդալու համար . մէկ հատը Շոբէնհաւուէրի հատոր մըն էր եւ այդ հատորին մէջէն սա պարբերութիւնը ցոյց տուաւ ինծի :

Աշխատիլ եւ տառապիլ՝ տպրելու համար : Ապրիլ՝ աշխատելու եւ տառապելու համար :

Այս էր բովանդակ կեանքը :

Սենեակս ձգեց երթալուն , լոյսը ու օդը կը պակսէր հոնկէ : Ընդարմացած , մրափի մը մէջ կը թաղուէի . կեանքս կը դադրէր կարծես իր բացակայութեամբ . եւ ժամերով իրեն վերադառնալուն կը սպասէի , հասնումով մը , ուրիշ ու եւ կամք ու իղձ չունենալով աշխարհիս վրայ : Պատուհանէս , որ Մարմարայի բոլոր տեսքը կը վայելէր , նայուածքս աննպատակ ու անտարբեր կը սեւեռէր դուրսի աշխարհին վրայ . իմ բոլոր ուզածս , սիրածս հիւանդի սենեակս էր իր ճերմակ՝ գրեթէ աղքատին պատերովը , իր թափուր մերկութեանը մէջ : Այս կնոջ մօտ ապրիլ , այս էր բոլոր կեանքիս ըզձանքը :

Բժիշկները իմ առողջացած ըլլալս կը հաստատէին . իրօք ազկկցեր էի , եթէ հոգիիս քայքայումը չսկսէր , նոր հիւանդութիւն մը զոր Քոյր Էմիլիէն իր թափանցող նայուածքովը պայծառ կերպով կը տեսնէր :

— Տղաս , կ'ըսէր քովս գալով , պէտք է դուրս ելլել քիչ մը օդ առնել , պարտիլ :

Ես՝ յամառութեամբ կը փակուէի սենեակիս մէջ , չուզելով մէկուն երեսը նայիլ , խօսքի բռնուիլ ասոր կամ անոր հետ , ժամանակս վառնել զուր տեղը , երբոր կրնայի զայն իմ միտէ երազիս յատկացնել :

Ներսիզիէս հիմայ կը խօսատվանէի որ յի մարի պէս կը սիրէի այս կինը , որ հիւանդապահն էր , որուն ազգը , տարիքը , կրօնաւորութիւնը կոչուած , ամէն բան վերջապէս , կ'արգիլէին զիս ու եւ է յոյս ունենայէ սրտիս մէջ : Այս անկարելիութիւնը ալ աւելի , կը ստատկացնէր սէրս : Անջրպետին խորութեանը չափ՝ հոն նետուելու փափագս կ'աւելնար , վիհերու ձգողութեանը , անոնց տուած զլիտ պտոյտին պէս :

* * *

Այդչափ ատենուան մէջ օր մըն ալ միտքէս չանցաւ բառ մը , ամենաչնչին ակնարկութիւն մը ընելու իրեն՝ սրտիս մէջ արթնցողացած զգացումներուն վրայ : Ասվէտին երգը ճիշդ իմ վրաս էր . բայց անիկա , Ասվէտի սիրած կնոջմէն աւելի սրատես , քաջութեամբ խօսքը բացաւ ինծի :

— Տղաս , ըսաւ ինծի ցորեկ մը որ կը ստիպէի զինքը վալրկեան մը աւելի քովս նստիլ , ես քու վիճակդ հասկցած եմ , յիմար ու անկարելի երազով մը կը տառապիս . . .

Եանցաւոր աղու մը պէս շուարեր էի :

— Ես մարապետ մըն եմ հոս ու զուն ե . բիտաասարդ մը որ , փառք Աստուծոյ , բոլորովին աղէկցած ես եւ պէտք է որ ալ չի կենաս այս տեղը եւ մանաւանդ միտքէդ հանես տղայական փափագները որոնցմով զուր տեղը կը տանջուիս . . .

Եանկարծ մէկդի ըրի ամէն վեհերօտութիւն .

— Ոչ թէ մտքէս , այլ սրտէս պէտք է որ քաշեմ հանեմ իմ երազներս , պատասխանեցի անոր :

Եւ իբր թէ այս մէկ խօսքովս ամէն բան յայտնած ըլլայի , պզտիկ մը ծակուելով վերքի մը բոլոր արիւնը պոսթկալու պէս , բոլոր տառապանքս դուրս թափեցի .

— Ինչո՞ւ այդքան կատարելութիւն ունիս

վրայ , բո՞ր իրեն եթէ քեւ վրայ հանար . զքեզ սիրելը արգիլուած է , Ի՞նչ պիտի վատարկիս քու միտակութեանդ մէջ ամփոփուած մնալով որ լքումի մը կը նմանի , Ի՞մ ուզելովս էր որ սիրեցի զքեզ , երբե՞ք . եւ հիմայ որ կը զգամ թէ շատ աւելի ծանր հիւանդ մըն եմ քան թէ հոս եկած օրս , հիմայ կը վառնես զիս , առանց գթութեան բառ մը ըսելու ինծի : Պիտի ըսես եւ պիտի համբուս ինծի բոլոր անպատեհութիւնները կամ անպատշաճութիւնները իմ սիրտս . այս բոլորը հազար անգամ ես ինքզինքիս թոյած եմ . կ'երգնում որ ես բան մը , բան մը չեմ ուզեր քեռէ . հիւանդ էի եւ հիւանդ եմ միշտ , ձգէ որ քու քովդ սպրիմ հոս , առանց աղէկապէս յոյսի , բայց գնէ առանց ալ մեռնելու հաստատ ստուգութեան մը :

* * *

— Մեռնելու , ինչ հեռու մնալուց համար պիտի մեռնի՞ , պատասխանեց ինծի ժպտելով , ժպիտ մը՝ որսն մէջ գառնութիւն մը կար : Զեւ մեռնիր , ապա՞ն՝ ինչի . հոսկէ զուրս ելլելուդ՝ երեք օր պիտի նեղուիս , ու թտառ օր ալ վրաս պիտի մտածես , տասներհինգ օրէն բաւական սփոփուած պիտի ըլլաս արդէն եւ ամիսէ մը՝ յիշատակ մը , անոյշ ու աղօթ յիշատակ մը պիտի մնամ մօքիդ մէջ . զալ տարի զուն ալ պիտի զարմանաս զիս սիրած ըլլալուդ :

Իմ ժխտական շարժումիս վրայ .

— Ես այդ սիրոյ արեւցոթիւնները գիտեմ . չամբանիրոյի փրփուրին պէս չուտով կը սմբին :

Եւ յանկարծ ալլափոխուելով , կարծես մերկանալով իր մարապետի խոփու երեւոյթը , իր ծանր ու լուրջ ասացուածքը , ամէնէն հրապուրիչ , մոլորեցուցիչ կինը գառնալու համար եւ ամէնէն գաշն ու վրդովիչ շեշտը գնելով իր ձայնին մէջ .

— Որովհետեւ վաղը պէտք է որ ձգես երթաս հոսկէ ու պիտի երթաս , եւ որովհետեւ համակրելի ու սրտի աէր մէկն ես կամ աջնպէս երեւցար , քեզի կրնամ բակ որ չեմ հաստար քու սիրուդ եւ ձեր բոլոր էրիկ մարդոց սէրերուն : Ես իմ անունս , ընտանիքս , հարստութիւնս , իմ քսան տարու երիտասար-

գուէի թողոր իրաւունքներս զո՛հած մէկն եմ երիտասարդի մը, որ, քեզի պէս, մեռնելու չափ սիրելու երգումներով խաբեց զիս : Զիս ամուսնութեան ուղղով չափ մը ազնուականնեւրու առաջարկութիւնները մերժեցի, ծնողքիս թախանձանքին մտիկ չըրի ու փախստական գողի մը պէս՝ գիշեր մը փախայ հայրենի տունէն սիրականիս մօտ երթալու համար : Ընտանիքս ուրաջաւ զիս ինչ որ իրեն իրաւունքն էր : Ես փոյթ չըրի ասիկա . երջանիկ էի զիս սիրող երիտասարդին քովիկը : Անիկա պզտիկ մը մտահոգ էր . իմ սիրուս կուրութեանը մէջ՝ սկիզբները ո՛ր եւ է կասկած չի թուաւորեց սիրտս , բայց վերջերս տեսայ , ձանձրութեան եւ զղջումի պէս բան մը տեսայ անոր վրայ , ինծի հետ միացած ըլլալու զրդ-լումը :

Զգացած ես երեք բարձր ու ամուր պատի մը փոխիլ վրայ , քարերուն հարուածները զլուռ ու մարմնիդ վրայ , զգայաղիւրկ ու անկենդան մնալը անոր տակ : Այսպէս եղաւ իմ զարթումս : Օր մըն ալ մէկդի ընելով ամէն կեղծիք , իմ սիրած աղաս ըսաւ ինծի .

— Պէտք է որ հաշտուիս ծնողքիդ հետ , այս աղքատութիւնը չի քաշուիր այ :

Տարուան մը չքաւորութիւնը՝ բաւական եղած էր հապցնելու համար այն անսպասեցր որ մինչեւ գերեզման պիտի տեսէր :

Այն ատեն վերջին վարանումներս անհետացան . իր քովէն ձգեցի փախայ , ինչպէս տարի մը առաջ փախիւ էի հայրենի տունէն . իրեն վերադարձուցի իր աղատութիւնը , սուտ ու փուճ խօսքերով ուրիշ կիներ խաբելու աղատութիւնը : Բայց այդ վայրկեանէն ապառաժի մը պէս քարացաւ սիրտս . կսկի՞ծն էր թէ վրէժի գաղափարը որ հօգիս ամբացուց , ուխտ ըրի աշխարհքիս վայելքները ուրանալու . մարապետ եղայ : Աղքատի մը ուրիշին ողորմութիւն ելլել տալուն պէս՝ ցաւեր ու վիշտեր սփոփելու տուի ինքզինքս , երբ ես այնքան կարօտ էի սփոփանքի . քանի որ ինծի արուած չէր աշխարհքը վայելել , ջանացի որ ուրիշներ լիովին , առանց ցաւի վայելեն զայն . իմ զրկումովս ուրիշներուն վայելքը չինեցի :

Բայց ասոնց ամէնուն վրայ ներքին ուրախութիւն մը ռնկեցայ . մէկ հատ մը, բայց գերագոյն ուրախութիւնը , զոր խօստովանելու արիութիւնը պիտի ունենամ , չեմ ուզեր ինքզինքս լաւագոյն ցուցնել քան ինչ որ եմ իրօք : Յատկապէս ուզեցի որ իմ պաշտօնս վերահասնելուն մօտ ըլլայ եւ այն պէս ալ եղաւ . ես կ'օգնեմ կը սպասաւորեմ իրենց եւ այսպէս հանդիսատես կ'ըլլամ մարդոց , այսինքն ձեր բոլոր տառապանքին , գալարումներուն , ձեր աղաղակներէն շինուած այս անարկու երաժշտութեան ու նուագահանդէսին ունկնդիրը ըլլալու վայելքը ունիմ օրուան ամէն ժամուն : Էրէկ մարդոց ցաւատանջ գոռում գոչումները մտիկ ընելով իմ սրտիս զսպուած ու անմոռնջ ցաւերը զոհացում կը ստանան , կը մեղմանան : Կ'ընդունիմ որ անգութ ու սխերիմ գոհացում մըն է աս : Զեր ճիշերը , վայնասունները լսելու համար ուրեմն քիչ մը հոս եկած եմ . ուրիշ հիւանդապահ կին մը ինծի չափ անվրդով արիութիւն չպիտի կրնար ցոյց տալ . ամէնքը կը շնորհաւորեն զիս : Ես , երբոր մինակ կը մնամ խղճմանքիս հետ . . .

Հոս, Քոյր էմիլիէնի ձայնը մարելու պէս եղաւ :

— Ինքզինքս կ'ատեմ : Ահա այս տառապաղին հրճուանքովն է որ , զեռ հազիւ երսուն տարեկան , ծերացած եմ :

Վայրկեան մը դադարէ ետքը , տեսնելով իմ լուռութիւնս .

— Տեսա՞ր որ քու երեւակայած բարձր հօգիդ չունիմ ես . որքա՛ն հեռու եմ անկէ , ճիշդ հակառակը գուցէ անոր : Սիրուելու մէկը չեմ ես , այլ ձակատաղորին բեռը տանող ու խակալ կին մը :

— Այս բոլոր ըսածներդ բան մը չեն պակսեցներ իմ պաշտումէս , ըսի իրեն , ամէնէն ըզձալի էական ես աչքիս ու կը վախճամ որ յաւիտեան այդպէս պիտի մնաս :

— Տղայ , ըսաւ ինծի :

Յետոյ անուշութեամբ ու թող տալով որ ձեռքը բռնեմ ու շուրթներս մօտեցնեմ անոր .

— Վաղը դուրս ելիր ասկէ , հաւտա՛ որ քիչ օրէն կ'անցնի այս բոլորը . քոջ մը պէս դարմանեցի քեզի , ենթադրէ որ քոյրդ եմ

միշտ : Ու , եթէ երբեք տարին մէջ մը քայլերդ այս կողմը առաջնորդեն զքեզ , եկող երբեմն զիս հարցնելու :

* * *

Սենեակէս ելլելէն վերջը ի՞նչ գնաց ըսաւ հիւանդանոցին մեծաւոր մարապետին : Սա գիտեմ միայն որ հետեւեալ օրը անդարձ կերպով օրոշեցին իմ մեկնումս . զուրս ելլելու պատրաստութիւններս երկարացուցի , սպասելով որ վերջին անգամ տեսնեմ զինքը . բայց չի կրցայ տեսնել : Եւ տարօրինակ բան , իր բոլոր գուշակածները ելան . զինքը տեսնելու կարօտս մարեցաւ տակաւ , օրական զբաղումները , կեանքի պայքարը , սրտիս ամէն ծաղիկներուն պէս , ճզմեց չորացուց եւ փոշի ըրաւ այս երազս ալ :

Բայց Քոյր Էմիլիէնի լիշատակը մնաց մրտաքիս մէջ , գրքի մը էջերուն մէջ մոռցուած տերեւի մը պէս քիչ մը տոգունած :

Միայն , ինչպէս որ ապսպրած էր ինծի , տարի մը վերջը , Թագսիմի կողմերը պտտած մէկ օրս , Հիւանդանոց գացի զինքը հարցնելու համար :

Հազիւ տմիս մըն էր որ տարափոխիկ հիւանդութիւնն մը՝ ութ օրուան մէջ՝ առեր տարիս էր զինքը :

— Անոր պէս հիւանդապահ մը չի գար մէջ մըն ալ , ըսաւ մեծաւոր մարապետը զլուխը երերցնելով :

Այս եղաւ իր բոլոր դամբանականը :

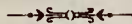
Գ. ԶՕՀՐԱՊ

ԱՌԵՂՇՈՒԱԾԸ

Երբ ետիս դառնամ՝ անցեալը դիտեմ
Կեանքին առեղծուած կանգնի ինծի դեմ.
Տիեզերական անհուն անըսպառ
Կեանքին մէջ՝ մարդուն կեանքն է մեկ պատառ,
Անծայր ծովուն մէջ հազիւ մեկ կաթիլ.
Ու կր հարցնեմ քե կ'արժէ ապրիլ,
Ո՞հ կեանքն անուշ է ու յաճախ լեղի,
Վճիտ վտակն ալ փոխուի հեղեղի.
Տառապանք վայելք, դառնութիւն հաճոյք
Զիրար հալածեն կամ ընթանան գոյգ.
Ու քե որ ճնշէ զիս կեանքին պայքար
Ծըռեմ եղեգին պէս գլուխս տկար
Ու մրրիկն անոր զիս ոչ կ'արգելու.
Հոգւոյս ձգտումներն անխռով երգելու.
Երբ ջերմ համբուրեմ վարդին լանջ քնքուշ,
Ի նջ փոյթ քե շրթունքս արիւնէ սուր փուշ,
Խեղճ փիլիսոփայք ի գուր կը յոգնիք,
Կեանքը կը լուծուի՝ բայց ոչ իր գաղնիք.
Առեղծուած կեանքին քե մահուան անգութ,
Ըսեք ինձ, հրն է շատ աւելի մութ.
Կեանքը սերտեցի, հեշտ ու փշոտ է,
Իսկ մահը զիշքը քե առաւօտ է.

ԴԵՊԻ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Քիեռ Լոդի՝ որ իր նաւային սպայի հանգամանքովը Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ յատուկ պաշտօնով մը Հնդկաստան կը զտնուի այս միջոցիս, իր ուղևորական քարոճ տպաւորութիւնները կը դնէ Բարիդ-եան մեծ քերթի մը «Արրա Քօնքարսէն» թարգմանիչը հաճած է Մասիսի համար հայերէնի վերածել այդ գրական հատուածներուն քանի մը մասերը:

ԹԱՂՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔԸ (1)

1.

Եւ անա Հնդկաստանն է, անտառը, եւ զէգնուտ դաշտը:

Եւ օրը կը ծագի ինծի համար ոստերու եւ խոտեղէններու աշխարհի մը վրայ, ոտքերուս տակ պարզուած անսահման խորհրդաւորութեան ու լուսեման մէջ մշտնջենական կանանչի տարածութեան մը վրայ, որ կ'երկարի մինչեւ հորիզոնին յեաին գիծերը:

Բլուրի մը բարձունքէն, որ կղզեակի մը պէս դաշտավայրին վրայ կը բարձրանայ, կը դիտեմ որ կանանչ անմռունչ անհունութիւնը կը լուսաւորուի: Հնդկաստանն է իր ամպէ քողերուն տակ, Հնդկաստանն է, անտառն է, եղէգնուտ դաշտն է. լայնածաւալ Սէյլան կղզիին կեղրոնն է, խաղաղութեան այն խորխորհուրդ վայրը, զոր կը պաշտպանէ սակաւին, ամէն կողմէ, ծառերու անգերծանելի չաղապատումը: Այն տեղն է ուր, երկու հազար տարիէ ի վեր, Անուրադարուրայի հրաշալի քաղաքը անհետացաւ, տերեւներու ստուերին տակ:

Կապարագոյն երկինքի մը խառն թեան միջեւէն, ուր կը ծածկուին փոթորիկներ եւ անձրեւներ, օրը կը ծագի յուլարար — մինչդեռ հոն՝ իմ երկրիս՝ Պրանսայի մէջ կէս գիշեր է տակաւին: Անգամ մը եւս, ալեւոր երկիրը պիտի ներկայացնէ իր արեւուն լոյսին՝ այն աշխարհը մեծ աւերակներու, որոնք կ'անէանան վեհապանծ կանանչութեան մէջ:

Հապա ո՛ւր է հրաշալի քաղաքը . . . :

(1) Բառական թարգմանութիւնն է այն անունին որ կը տրուի իրեն Հնդկաստանի մէջ: Անուրադարուրան կործանեցաւ մեր թուականին սկիզբները: Բ. Լ.

Աչքդ ամէն կողմ կը պտտցնես, ինչպէս, նաեւ մը թակաղաղէն պիտի գիտէիր ծովուն միօրինակ չրջագիծը. ու մարդկային ոչինչ ի յայտ կու գայ տեղ մը: Միմիայն ծառեր, ծառեր ու ծառեր, որոնց զազաթները իրարու կը յաջորդեն հոյակապ ու նմանօրինակ. ծառերու ծփանք մը՝ որ կ'երթայ կը կորսուի անսահման հեռաւորութեան մէջ: Հունա՛ լի՛ճեր, որոնց տէր եղած են կոկորդիլոսները եւ ուր կու գան, մթնշաղին, ծարաւին կը յագեցնեն վայրի փիղերու խումբերը: Անտառն է աս, եղէգնուտն է, — ուրկէ կը սկսի ելլել զէպի ինծի թռչուններուն առտուան կանչ-ուռտուքը: Բայց հրաշալի քաղաքը, իր հեաքն իսկ չի՞ գտնուիր ուրեմն այլ եւս . . . :

Սակայն շատ տարօրինակ բլուրներ, ծառախիտ, անտառին պէս կանանչ, այլ կարի շատ կանոնաւոր չրջապաներով, բուրգի կամ գոթէթի ձեւով. կը ցցուին հոս ու հոն, առանձնացած, տերեւներու միաձեւ տարածութեանը վրայ . . . : Ու ասոնք հին մեհ-եաններու աշտարակներն են, հսկայ ճակոպու-ները, Քրիստոսէ երկու դար առաջ շինուած. անտառը չէ կրցած զանոնք ջնջել, այլ իր կանանչ պատանքովը պատեր է զանոնք, քիչ քիչ բերելով անոնց վրայ իր հողը, իր արմատները. իր մացառները, իր լիանները ու իր կապիկները: Տակաւին հպարտութեամբ կը նշանակեն այն տեղը ուր մարդիկ կը պաշտէին պուտտայական հաւատքը առաջին դարերուն մէջ, — ու սուրբ քաղաքը հոս է արդարեւ, որ կը ննջէ ամենուրեք իմ ստորեւս, ոստերու կամարին տակ պահոււրտած:

Ու բլուրը ուրկէ կը դիտեմ, այն ալ նուիրական ճակոպու մըն էր, զոր հազարաւոր հաւատացեալներ աշխատած էին կառուցանելու, ջերմեռանդօրէն: Անոր հիմը կը պահպա-

նուի կրանիթով քանդակուած չալք մը փիղերէ , աստուածներէ , որոնց ձեւը կը կորսուի դարերէ ի վեր մաշուելէն , եւ , ժամանակու հոս , ամէն օր կրօնական երաժշտութեան բոմբիւն կ'ըլլար , պաշտամունքի եւ աղօթքներու ցնորքը :

«Անուրագաբուրայի մեհեանները անհամար են . անոնց զմբէթները եւ սակիէ տաղաւարները արեւուն մէջ կը շողան : Փողոցներուն «մէջ» անագին րազմութիւն մը կայ : Փիղեր , ձիեր , սալկեր հազարաւոր մարդիկ կ'երթան «կու գան շարունակաբար Աճգարաբներ պալատներ , երաժիշտներ կան զանազան երկիրներէ , որոնց թմբուկները եւ գործիները ոսկիէ զարդեր ունին : » (2)

Հիմայ լոռի թիւնն է սառեւերն է ու կանոն զիշերն է : Մարդիկը անցան գոցին եւ անտառ փափուկացու վերստին : Ու աստուտը կը ծագի , այս բնորոշ անհետացած աւերակներուն վրայ այնքան հանդարտ սրբան նախնական անտառին վրայ , աշխարհի ամէնէն հեռու օր ժամանակներուն մէջ :

* * *

Հոս գալու համար երէկուան քրած ճամբորդութիւնս երկար պատրաստութիւն մը եղաւ , նպատաւոր այս վայրերուն սխրանքին :

Օրը ծագելէն առաջ պէտք եղաւ Քանուշէն մեկնիլ , սենկալեան չին քաղաքէն , ու նախ ճամբորդել մեծ արմատիներու աշխարհներու միջեւէն , ուր Հասարակածի ամբողջ մեծփայլութիւնը պարզուած էր : Ապա , յետ միջօրէին բնութիւնը փոխուեցաւ . հրեղիկ ընկուզներու եւ արեկներու լայն փետրածեւ տերեւները քիչ քիչ աներևուցեցան . անշուշտ նուազ կիզիչ գոտի մը մէջ մտած էինք , ուր անտառները աւելի կը նմանին մեր կլիմաներու անտառներուն : Բուրումնաւէտ ու տաք անձրեւի մը տակ , որ անգագործ կը տեղար , հողը կակուղցած ճամբաներէ , փոքրիկ կառքի մը մէջ որ հինգ մղոնը մէյ մը կանգ կ'առնէր ձիերը փոխելու համար , կ'երթայինք մեր ձիերուն կամքով ,

քառասմբակ , կամ յամառ քայլերով , կիցերով : Շատ անգամ պարտաւորուեցանք չապով վար ցատկել , որովհետեւ դեռ անվարժ անասուն մը , որ սկսնակ մըն էր , կ'ուզէր ամէն բան խորտակել : Երկու Հնդկներ էին , այդ յոռի ձիերը վարողները , մէկը երասանակէն կը բռնէր , միւսը միշտ պատրաստ կը կենար՝ ձիերուն առջեւ ցատկելու՝ վտանգաւոր վայրկեաններուն : Երրորդ մը փողը կը հնչեցնէր , մէկիկ ընկու համար մեր ճամբուն վրայէն հնդիկ եզերէ լծուած գանդալաքայլ սալկեր , կամ երբ կ'անցնէինք հնդիկ ընկուզներու մէջ թաղուած գիւղերէ : Մեզի խոստացեր էին թէ մամը ութին պիտի հասնինք , բայց տեղաաւարափները որ կը հոսէին անդնդհատ՝ մեր ժամանումը կ'ուշացնէին :

Իրիկուան մօտ գիւղերը աւելի ցանցառ դարձան եւ անտառները աւելի հոծ : Այլ չէինք տեսներ մարդկային ձեռքերով հերկուած հողեր ո՛հ , ինչքան փոքր ու ինչքան կորսուած՝ ծառերու ամենակարողութեանը մէջ — ու մեր փողահարը այլ եւս պէտք չունէր հնչեցնելու իր փողը ոչ ոքի համար :

Արմաւենիները վերջնականապէս աներևութացած էին : Իրիկուամտէն սկսեալ՝ այս վայրը կարծես կը նմանէր , մշտական ամառուան մը մէջ , մեր Եւրոպայի դաշտերու մեհաւոր մէկ երկրին , աւելի փառաւոր մայրեւորներով , իրաւ է , եւ լիաններու աւելի հրաշայի շաղապատումներով : Գետնի ատեն ծառանման կակտների մը նաեւ , կամ խոշոր կարմիր շուշան մը ցրցքնած թերթիկներով , կուգար յիշեցնել վայրին օտարութիւնը . կամ թէ տարօրինակ թիթեռնիկ մը կ'անցնէր ճամբէն , մեզի անձանօթ փայլուն գոյներով՝ թռչունէ՝ մը հալածուած : Սակայն պատրանքը կը համնէր ապա , մեր դաշտերուն ու անտառներուն պատրանքը :

Ոչինչ այլ եւս . լոռի թիւն ամէն ուրեք , կանանչ խորութիւններուն մէջ ուր ճամբան անվերջանալի խոռոչներ ունէր , եւ ուր արագ կ'երթայինք հիմայ , միշտ արագ . անձրեւին գողջ գգու անքին տակ :

Տիրող մթնոթեան հետ , միջաններու բզզիւն մը կ'ըլլէր քիչ քիչ գետնէն վեր ,

(2) Տեսնել տր Լա Մարգրիէն մարքիզին հետազոտութիւններուն մէջ , նոր հրատարակուած :

լուծեան ձևը փոխելով : Բիրաւոր վերնա թիւ ճճիները իր թրթռային աճեցուն ձայնով անտառին աամուկ հողին վրայ — եւ այս՝ ամէն իրիկուան նուագն էր՝ աշխարհի սանդ ծումէն ի վեր . . . :

Երբ կատարելապէս խաւար պատեց, թրթռած երկինքին տակ, մեր արագ վազ քր. շարունակուած երկար ժամերէ ի վեր, շատ հանդիսաւոր եղաւ, այն բարձրարեւծ ծառերուն երկու շարքին մէջտեղ, մինչեւ վարը զարգարուած վարսաւոր լիաններով որոնք իրարու կը յաջորդէին, ինչպէս դարսաւանի մը բարձր ու մտացածին անծայրածիր ծառու գիւղերը :

Կը պատահէր որ սեւորակ խոշոր անտ սուններ, տարաւարէն նշմարուած խաւարին մէջ, մեր ճամբան կը գողէին անվիաս ու թանձրամետ գոմէշներ էին անոնք. զորս պէտք էր մէկդի բնել՝ ճիշեր արձակելով խաւազանի հարուածներ տալով անոնց : Ապա վրայ կը հասնէր ճամբուն միօրինակ պարա պուծիւնը, — այն լուծեան հետ, որ չիփթ ձայն մը կու տար միջատներուն ուրախու թխտեր :

Ու կը թորէինք այն ամէն բանին վրայ զոր անտառը կը ծածկէր գիշերային կեանքին մէջ, իր անհուն հանդարտութեան մէջ. այնքան վայրի կենդանիներ, մեծ ու փոքր դա. բանակալ կամ յափշտակող. շատ մը ականջ ներ ի դարան սպասելով. շատ մը բացուած

աչքեր լրան ելով ստուերին նուագադոյն շարժումները . . . :

Պարզապէս ծառերուն մէջ խորտաճքր կ'երկարէր միշտ մեր առջեւ. այնքան ու զիւր, տույն գորշագոյն երկու բարձր սեւ պատերու մէջտեղ. գիտէինք սակայն թէ առջեւ էն, եւ տեւէն, ամէն կողմէ, մզմուններ ու մզմուններ հեռու, ստերու անթափանցելի եւ առատու սելի խաւակոյտը կը տարածէր իր գերագոյն ճնշումը :

Աչքերնիս վարժուե՛ր էին խաւարին. եւ բազի մէջ տեսնելու պէս կը տեսնէինք իրերը, ու կը գանազ նէինք երբեմն, թատա տեսնէն քուրս ելլող գիշերայած կենդանիներ, կա. նանչներուն վրայ քայլելով, իսկայն անհետա. նայու համար :

Վերջապէս, ժամը տասնութէին մօտ, զգալի լոյսեր երեւացին, ճամբաներուն եւ գերքները երկայն քարերով ծածկուեցան, ա. երակներու քարերով ու, սեւ երկինքին վրայ, ծառերուն գագաթներուն վրայ նկարուեցան հսկայ ճակրպաներուն ստուերները. եւ առա. ջույց գիտէի թէ լոյս բնելն չէին անոնք, այլ թազուած քաղքին մեհաններն էին :

Հոն գտանք իջեալ գիշերուան համար, Հնդկիկներու պանդոկի մը մէջ, զրախտային պարտիզակի մը մէջ, որուն ծաղիկները մեզի ցոյց տուաւ մեր լապտերը, անցած ատեններու

Թարգմ. ԵԻՓԻՄԷ ՕՏԵԱՆ

ԲԵԼՈՒ ԼՈՒԻ

ԱՐՇԱՆՈՅՍԸ

Վեր յառած անոր աչերուն փառիւն.
Լոյսի գրկին մէջ Այդը կը դողար.
Պիրկ բազուկներուն մէջ անոր քնքուշ.
Պանիկ մը կ'ուզէր մըրափել մուշ մուշ.
Անոր ոսկերորը բանջքին բարախում.
Իր սարսուռն սրտին կ'ազդէր բուռն յուզում.
Եւ լուռ կը ճեղուր շիբեր արտասուաց
Սիրոյ և ինկի համար՝ կորսում . . .
Տաք տաք համրոյրներ շրթներէն անոր՝
Կուտային իրեն սարսուռն նորանոր
Անմեղ բերկրանքի, զգուանքի սուրբ. հեշտ
Յանկարծ ետ դարձաւ, տալու հուսկ հրաժեշտ
Իր նախկին սիրոյն — գիշերին տըխուր —
Որ հորիզոնէն վար կը սահէր լուռ . . .
Եւ լոյսն երբ սեղմուց գինքն իր բազկաց մէջ
Հալեցան երկուքն ի մի լոյս անյեղ . . . :

Մարգուան

Ա. Կ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

ՄԵԾ ՊԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

Մեծ Պահքը , թէեւ իր վերջաւորութեան մօտեցած , կը շարունակէ ոգեւորել մեր քարոզիչ Արքազաններն ու Հայրերը՝ իրենց ատենախօսական կարողութիւնները ի յայտ բերելու եկեղեցւոյ բնմէն , ու կը հետաքրքրէ ժողովուրդը՝ երթալ լսել իւրաքանչիւր կիրակիի յատուկ մեկնարանութիւնն : Այս բարեպաշտական եռանդը այն աստիճան արժանաւոր է , որ ազգ օրաթերթներն իսկ փոյթ կը տանին հակիրճ ամփոփում մը ընել ծանօթ եկեղեցականներու քարոզութեանց , որպէս զի հեռաքնակ ընթերցողներն ալ օգուտ քաղեն :

Օրուան նիւթ մ'է ուրեմն քարոզը , եւ տեսնելով որ Մանասի էջերը այդ նիւթին նուիրուած հրատարակութիւն մը չունեցան , այդ բաժինը թերի չի ձգելու համար՝ անցեալ յիշատակներս կը պրպտեմ , գաղափար մը տալու համար թէ ինչ ատենի քարոզները ինչ զուարճայի կողմեր կ'ունենային երբեմն :

Դպրոցական շրջանիս մէջ , ժամանակին սովորութեան համաձայն ճարտասանութիւն կարդացած ըլլալով , ատենարանութիւն լսելու մեծ փափաք ունէի : Եւ որովհետեւ մեր Դեմոսթենիներն ու Կիկերոները , Մասիյեծներն ու Լաքոտէսները մի միայն քարոզիչ վարդապետներն ու եպիսկոպոսներն էին , ընկանաւարար ես ալ զանոնք մօտիկ ընելու հարին մէջ էի : Հետեւապէս Մեծ Պահքը կիրակի իրիկունները մայրաքաղաքիս այս կամ այն եկեղեցին կը դիմէի քարոզ լսելու , շատ անգամ յուսաւրէպ , ալսինքն ապիկտր ատենախօսներու հանդիպելով : Քանի մ'անգամ ալ հետտորական ձախող կատակերգութիւններու հանդիսատես եղած եմ , որոց մէկ երկուքը կրնամ յիշել այս առթիւ :

Կիրակի իրիկուն մը Անդրէաս անուն վարդապետ մը քարոզին ներկայ գտնուեցայ : Արտաքին տեսքը շատ փայլուն , շատ գրուիչ էր : Զերմակ փառաճեղ մօրուք մը , համակրելի զէմք մը , պատկառելի կերպարանք մը , բայց անամէջ : Տուած քարոզը բնաւ համ չու-

նէր , այնպէս որ ունկնդիր ժողովուրդը ձանձրանալով քնանալ սկսաւ , շատեր ալ մեկնեցան : Վարդապետը նշմարելով զայս , ուզեց անակնկալ մ'ընել՝ ճարտասանական ազդու ձեւ մը գործածելով :

Յանկարծ ձեռքը դէպ ի եկեղեցիին աջակողման վարի անկիւնն երկնցընելով՝ գոչեց մեծաձայն .

« Եսայի՛ մարգարէ՛ , նէ՞ օթուրմուչսուն « օ պուճաքտա , չը՞ք մէյտանա պաքայլ՞մ »

Ժողովուրդը զայս լսելուն պէս , մէկէն զուխը վեր առաւ , շատեր ալ ցատկեցին ոտքի վրայ ելան եւ Եսայի մարգարէ փնտռել սկսան : Ամենուն ալ աչքը վարդապետին ցոյց տուած անկիւնն ուղղուած էր . սակաւաթիւ հասկըցողներ տեղերնուն չի չարմեցան , բայց ռաժիկները չի հասկընալով՝ սկսան իրար հրելով հրժարելով զէպ ի նշանակուած անկիւնը դիմել Եսայի մարգարէն տեսնելու համար , եւ ահա աղմուկ մ'է բրթաւ եկեղեցիին մէջ : Վարդապետը չուարեցաւ մնաց , քանի մ'անգամ բերանը բացաւ ժխորը հանդարտեցընելու համար , բայց ի զուր , վերջապէս հարկադրուեցաւ վար իջնել , եւ վերջին Հայր-մերն ըսելով իր խոյցը քաշուիլ : Ժողովուրդը բնականաբար չկրնալով Եսայի մարգարէն գտնել , դուրս ելնել սկսաւ , բայց եկեղեցիին բակին մէջ յուզմունքը կը շարունակէր : Շատերն իւրաքանչիւր կը հարցընէին թէ տեսա՞ր Եսայի մարգարէն , քանի մը վարպետորդիներ ալ « Այո՛ , ես տեսայ » ըսելով աւելի կը հետաքրքրէին խեղճ ռաժիկները : « Էյ ինչպէ՞ս մարդ էր , — Զերմակ մօրուք , միջակ հասակով , Գլուխը ինչ դրած էր , — Բան չէր դրած , բաց էր , — Ինչ հագած էր , — Սեւ ճիւղպէ մը , — Վա՛խ , ինչպէ՞ս չի տեսնա՞ք սա Եսայի մարգարէն : »

Այս խօսակցութիւններն հայերէն ու թուրքերէն լեզուներով բաւական շարունակուելէ ետեւ , ճշմարտութիւնը վերջապէս երեւան ելաւ ի մեծ գայթակղութիւն ռաժիկ

ժողովուրդին , ալսինքն թէ վարդապետին
ըրաժր պարզ ձեւ մ'էր :

— Ուրեմն սուտ էր . տիւզմէ էր . կը վայէ՛
վարդապետի մը սուտ խօսիլ Ս . եկեղեցիին
մէջ՝ մեծ պահք օրով , խաբել ժողովուրդը :
Թրքախօսներն ալ կը պոռային .

— Տէ՛մէք տիր քի եպանճը տրր պու վար-
դապետ , աճապա նէ՞ զատար եպանջար եռու-
տուրմուշ տրր պիզէ . ասէթա քըրք եպան
ըմըշ :

Վերջապէս անունը քըրք եպան դրուե-
ցաւ նոյն իրիկունը , եւ բերնէ բերան հըռ-
չակուելով , խեղճ ծերունիին վրայ մնաց մին .
չեւ իր մա՛նր :

Ուրիշ դէպք մը :

Տիմոթէոս անուն վարդապետի մը ճար-
տարխօսութեան վրայ մեծ գովեստ լսելով ,
երեք հետաքրքիր ընկեր , Հիւնքեարպէյնա-
եան Թաղէոս (*) , Անդրէասեան Յարութիւն ,
եւ ես ելանք կիրակի իրիկուն մը (Մեծ Պահքի
մէջ) յիշեալ վարդապետին քարոզը լսելու գա-
ցինք : Մտանք եկեղեցին եւ ամպիոնին մօտ
նստարանի մը վրայ բազմեցանք . Բաւական
սպասելէն ետեւ , տեսանք որ փոխանակ Տի-
մոթէոս վարդապետին , որ բաւական տարօք
մարդ մ'էր , երիտասարդ վարդապետ մ'եկաւ
ամպիոնն ելաւ , եւ աչքը չորս կողմ պտտե-
րելէ ետեւ , ձեռքը ճակտին տարաւ . եւ սկը-

սաւ մտածել : Հինգ վայրկեանի չափ խորհելէ
ետեւ՝ ձեռքը վար առաւ ճակտէն , մէկ եր-
կու անգամ հազաց եւ բերանը բանալով գո-
չեց .

« Սէվկիւլի՛ւ գարտաշար . . . պէն . . .
« պու աքչամ . . . պու ամպիոնա չըքտըղմա
« փիշմա՛ն օլտու՛մ . . . »

Խսիւն Հիւնքեարպէյնեան ցատկեց ու-
քի վրայ ելաւ , եւ վարդապետին դառնալով .

« Պիզտէ պու ագչամ պուրայա կէլտիդի-
« միզէ՛ փիւշման օլտուք » գոչեց եւ շտկուե-
ցաւ դէպի դուռը . մենք ալ բնականաբար ե-
տեւէն : Վարդապետը ապշած մնաց . ժողո-
վուրդն ալ՝ դարմանալով աչուրներնին խոչոր
բացած եւ գլուխնին տնկած մեզի կը նայէին :
Վերջապէս դուռս ելանք :

Ի՞նչ էր այս բրածոյ , Թաղէ՛ , ըսի :

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ , պատասխանեց , մենք
Տիմոթէոս վարդապետը մտիկ ընելու համար
Պալաթէն մինչեւ հոս յոգնինք , եւ անոր տեղ
այս . . . վարդապետն ելնէ դէմերնիս . . . :
Բարեբաղդաբար առաջին խօսքէն հասկցուեցաւ
ինչ ըլլալը , եւ ալ չի կրցի համբերիլ :

Ետքէն լսեցինք , որ խեղճ վարդապետն՝
զգածուելով այս միջոցէպէն՝ չէր կրցեր յա-
ջողապէս փալցեցընել իր այնչափ խնամով
պատրաստած քարոզը :

(*) Հանգուցեալ Տ . Յովհաննէս Ա . քահանայ :

Կ Ս . ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՔՈՐԷԱ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Թրանսլապեան պատերազմէն տարբեր գըր-
խաւոր խնդիր մը որ կ'երեւայ թէ ծայր պիտի
տայ՝ քիչ մըն ալ իրեն քաջելու աշխարհի ու
շաղրութիւնը , Գորէայի խնդիրն ըլլայ կը
թուի , — որուն համար մինչեւ իսկ ըսուեցաւ
թէ Ճարոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ պատերազմի
առիթ ըլլալ սկսած է կամ սկսելու վրայ է
արդէն : Առանց խնդրի նիթ ընելու թէ արդ
եօք հաւանակա՞ն է կամ ոչ այսպիսի պատե-
րազմ մը այս միջոցներուս , կ'ուզենք քիչ մը
տեղեկութիւն տալ թէ ինչպիսի երկիր է Գո-

րէան , որ կը սպառնայ այդքան երկու մեծ
տէրութիւններ իրարու հետ պատերազմի չար-
ժելու պատճառ ըլլալ , ինչպէս քանի մը տարի
առաջ եղաւ արդէն Չինու եւ Ճարոնի միջեւ :
Ու երբ յիշենք թէ Ճարոն դեղին կայսրու-
թեան գերիշխանութիւնէն անշուշտ անոր հա-
մար՝ չազատեց Գորէան որպէս զի աւելի զու-
րաւոր հակառակորդի մը (Ռուսիոյ) ձեռքը իյ-
նայ , կրնանք դիւրաւ համոզուիլ թէ երկնա-
յին կայսրութեան յաղթող տէրութիւնը (Ճա-
րոն) անպատճառ զէնքի կը դիմէ Հիւսիսային

կայսրութեան զէմ՝ եթէ նա փորձէ ձեռք դնել «Ասիական Իտալիա»-ին վրայ, ինչպէս կրնանք անուանել խիստ պատշաճապէս Քորէան զի իրօք թերակղզիի այնպիսի ձեռ մը ունի Ասիայ կողին վրայ, որ ամէնէն աւելի կրնամանի Իտալիոյ ունեցած ձեռն Եւրոպայի մէջ։ Ասոր համար, ինչպէս սովորութիւն եղած է Ասիայ Անգլիան կոչել Ճաբոնը, նոյնպէս յոյժ պատշաճ է Մայրագոյն Արեւելքի Իտալիան անուանել Քորէան, մանաւանդ որ ոչ թէ միայն որովհետեւ անոր պէս թերակղզի մըն է, այլ գրեթէ անոր հաւասար տարածութիւն ունի 218.000 քառակուսի քիլոմետր, մինչ Իտալիա 286 500 քառ. քիլոմետրի չափ է, որ բնել է թէ տարբերութիւնը մեծ բան մը չէ։ Թէեւ բնակիչներու թիւի կողմէ Քորէա չափ ետ կը մնայ Իտալիայէն, հազիւ 10 միլիոն պարունակելով, մինչ վերջինը 30 միլիոնէն պակաս բնակիչ չունի, բայց այդ պարագան ոչխար հակադրի մը անորոշակը գրգռելու քան բխողընկու բնութիւն ունի, որովհետեւ փոքր ուամը կոչու երկիր, բնական բարեբերութիւն եւ աշխարհագրական ու զինուորական զիջքն է աւելի քան մարդ որ չուտով կը լեցուի, եւր հոգն բնութեան է անուշանիւր ունեցածէն աւելի բազմութիւն մը, եւ Քորէա այդ վիճակը ունի։ Այդ ուրիշ պարագայ մը կայ որ աւելի զգալի կ'ընէ Քորէայի նմանութիւնը Իտալիոյ հետ. միջազգային այն հանգամանքն է որ երկուքին համար գրեթէ միեւնոյն է այսինքն ինչպէս Եւրոպական Ճաբոնը (Անգլիան) միշտ իր հովանիին ներքեւ ունի Արեւմտաքի Քորէան (Իտալիան), նոյնպէս Ասիական Անգլիան (Ճաբոնը) իր ազդեցութեան կամ աչքին տակ կը պահէ Արեւելքի Իտալիան (Քորէան)։ Սակայն մինչդեռ Մեծն Բրիտանիայէն աւելի հեռու կ'իյնայ Հստի մայրաքաղաք ունեցող թերակղզին, ընդհակառակը Միքստոյի աշ-

խարհին խիստ մօտի է Չինոս կողին վրայ ուր կամ պալատի պէս ցոյց ուղ Քորէան, քիչ մը աւելի լայն ծովով բաժնուած ըլլալով անկէ քան Մանչի ծովը որ կը զատէ Ֆրանսան ու Անգլիան։ Ուստի զիւրին է երեւակայել թէ Թեքիոյի արքունիքը անտարբեր չպիտի մնայ ընաւ՝ եթէ Բեղերստոյի արքունեաց հրամանով զօրք հանուի հոն։ Իսկ Մէոյի (Քորէայի մայրաքաղաքին) նաւահանգիստ եղող Մազա-Պոն պահանջել ուրիշ բան չնշանակիր, բայց եթէ մայրաքաղաք իսկ ուս պօքքընով բռնել։

Քորէայի բնական դիրքը, որ այդքան կարեւորութիւն ունի, Արեւելքէն՝ Ճաբոնի ծովուն, Արեւմուտքէն՝ Դեղին ծովուն եւ Հարաւէն՝ Չինոս ծովուն մէջտեղ իյնալով, իսկ Հիւսիսէն՝ Մանչուրիոյ կցուած ըլլալով ցամաքի կողմէն, կը դնէ զինքը այն երկիրներու ճակատագրական վիճակին մէջ որոնց զփրկողութիւնը եղած է, Մայրագոյն Արեւելքի մէջ. չրջակայ ազդերուն անորոշակը գրգռելու արժանի միջավայրի մը մէջ գտնուած ըլլալը Այգլիսի երկիրներուն կը վիճակի թէպէտ երբեմն երկարատեւ քաղաքական գոտիութիւն մը ունենալ ճիշդ իրենց այդ դիրքին շնորհիւ, երբ մերձակայ ազդերն իրենց հակընդդէմ շահերով զիրար չէզոքացնելէ աւելի բան մը չեն կրնար բնել, բայց ընդհանրապէս վերջի վերջոյ մէկ կամ միւսին առաւելաշիջող ազդեցութեան չըջանալին մէջ իյնալով եւ հայելու սահմանուած են անոնք, որոնք այնչափ առեւն բազմապէս են որչափ ոչ կը հասնի այդ վճառական ժամը։ Իսկ թէ Քորէայի համար հասած է այդ ժամը թէ ոչ, զիստ չափ որոշ յայտնի չերեւաւ. թերեւս բանի ը օրէն նորանոր զէպքեր գան յայտնել զայն։

Մ. Ն

“ՄԱՍԻՍ”Ի ՅՈՒՇԱՏԵՏՔԸ

Պագուի քաղաքին գործին վրայ գրեթէ բնաւ տեղեկութիւն մը չհաղորդեցին այս ձմեռ Պոլսոյ ազգ. օրաթերթերու Կալկատեան թիւղ թակիցները։ Եղանակին սկիզբները սառափ միայն իմացանք թէ Թագիէվի թատրոնը նորոգուելու վրայ ըլլալով, հայ գերաստեղծան խումբը իր ներկայացումները Սիւսքին մէջ տալու հարկադրուած էր։ Դեկտեմբերի վեր-

ջին չարթուս միայն վերաբացուեր է այդ թատրոնը՝ մեծածախս նորոգութիւններ կրած ու նեակայացումները շարունակուեր են հոն մինչեւ փետրվարի վերջը «Բայց — կը գրէ մեզ թղթակից մը — 1899-1900ի սեզոնը նախորդին փայլը ու ոգեւորութիւնը չունեցաւ, զիստ որտար նա թային շահագործութեանց անեղատ պայքարին պատճառաւ որ ընդհանուր

կերպով մոռցնել կու տար ուրիշ ամէն զրա-
դում ու ամէն ժամանց , նոյն իսկ բեմականը :
Տիկին Սիրանոյշ , որ կենսական ուժը կը կազ-
մէր մեր խումբին , իր յաջող ու կենդանի
խաղացումքովը գիտցաւ սակայն վառ պահել
հանրութեան հետաքրքրութիւնը , որքան որ
հնար էր , եւ եղանակին վերջերք մանաւանդ ,
երեք նոր եւ ուժեղ գերերու մէջ նոր զարկ
մը տուաւ թատերական գործին : Իր նպաս-
տին համար կազմակերպած փայլուն երեկոյ-
թէն ետքը , որ Կովկասի մէջ աւանդական
դարձած համակրանքի իրական արտայայտու-
թիւններու շարք մը առաջ բերաւ , Տիկին
Սիրանոյշ թողոյց Պազուրի իր մտադրած
tournéen կատարելու համար : Այս միջոցիս
Նոր Նախիջևան կը գտնուի ուր մինչեւ մարտի
վերջը ներկայացումներ տալէ ետքը՝ Մոս-
կուա պիտի ուղեւորի իրեն ընկերացող գե-
րասաններուն ու զերասանուհիներուն հետ
այնտեղ ալ քանի մը ներկայացումներ տալու
համար : Ռուս մամուլը գնահատումի անկեղծ
չիշտով մը կը խօսի իր վրայ , այս առթիւ
արժարձելով՝ նաեւ յիշատակը ոլորացեալ Ա-
զամանին ու անոր գտած խանդավառ ընդու-
նելութեանը որուն կը հաւասարի համակրելի
զերասանուհիին տարուէ տարի գտած ընդու-
նելութիւնը » :

Տպաւորութիւն մը , վայրկեանական տպա-
ւորութիւն մը մանկավարժական կիրակնօրեայ
դասախօսութեանէն որ կը շարունակուի կա-
նոնաւորապէս : Յօլսէփ Էֆ Եուսուֆեանի
ներհուն դասախօսութեանէն ու Աւետիս Էֆի
Սուրէնեանի humourով խառն դասախօսութե-
անէն ետքը — որոնց ներկայ չի գտնուիր մտա-
ւորական հաճոյքէ զրկանք մին էր պարզա-
պէս , ինչպէս վկայեցին ունկնդիրները — ան-
ցած կիրակի խօսեցան դարձեալ Ռէթէոս Էֆ.
Պէրպլեան՝ Հոգեբանութեան վրայ , ու Հինգ-
լեան Էֆ.՝ Մանկավարժութեան վրայ , առա-
ջինը զգայուն ոճով մը ու երկրորդը մէթոփիկ
կերպով : Նոյն ուշադիր ունկնդրութիւնը եր-
կու սեռի ներկաներուն կողմէ : Առաջին ան-
գամ Արուեստանոյին սրահը մանուղ մը՝ աւելի
ուսանողներու եւ ուսանողուհիներու մէջտեղ
պիտի կարծէր ինքզինքը՝ քան գաստիարակ-
ներու եւ դաստիարակուհիներու , այսքան

մեծամասնութիւն կը կազմէ երիտասարդ
տարրը : Հին վարժագետներու տիպարներ
չէին երեւար հոն եւ արդէն պէտք ալ չու-
նէին գալու . մեծամասնութիւնը կը կազմէ՝
ուսուցչական ստղարէզը նոր թեւակոխած
կամ թեւակոխելու պատրաստուող մանկա-
մարդ օրիորդներու եւ քսանէն երսուն տարու
երիտասարդներու ստուար խումբ մը , շատերը
գալիսհար դէմքով , տարտամ նայուածքով ,
կանուխէն յոգնած դէմքով . ասոնք որ
ընտանիքի ու սպորուսի հոգերով բեռ-
նաւորուածներ են եւ վարանստ կը մնան թէ
իրենց կրթասիրական եռանդը եւ ուսուց-
չական իտէայնները իրականութեան մէջ գո-
հացում պիտի կրեն թէ պատրանք : Այս
տեսակետով ալ իր օգուար ունի մանկավար-
ժական հրապարակախօսութիւնը՝ կարողագոյն-
ներուն ու յաջողակներուն կողմէ , որոնց իւ-
րաքանչիւրը իր մասնագիտութեանէն կարեւոր
բաժին մը հանելով իր ունկնդիրներուն , մի-
եւեռնոյն ժամանակ լաւատես ներշնչում մը ու
բարոյական սրտապնդում մը կու տայ անոնց՝
սիրով փարելու իրենց առարկէզին :

Ուսուցչական ուսպարիզին վրայ խօսելու
առթիւ , չենք կրնար անյիշատակ անցնիլ այն
ազնիւ զգացումը որ կը շարունակէ առաջ գալ՝
տարարազգ Դաւիթ Սարգիսեանին ընտանիքին
ի նպաստ , որուն իրական վիճակը պատկե-
րացուցած ենք Մաւիսի այս թիւին մէջ :
Սարգիսեանին հիւանդութեան օրերուն մէջ
Բիւզանդիոնի բացած հանգանակութիւնը որ
հառաւ 35 ոսկիի , — որ արդէն յանձնուած է
ընտանիքին — վերսկսած է նոյն թերթին կողմէ ,
այս անգամ հաւաքուելիք գումարը տոկոսի
գրուելու համար : Սուրհանդակ ալ նպաստի
համեստ գումարներ կը ստանայ նոյն մարդա-
սիրական նպատակով , եւ Ուսումնա խորհու-
րը , որ նախապէս 5 ոսկի հանգանակեց , այս
անգամ կարեւոր գումար մը ձեռք բերելու
բարի տրամադրութիւնը ունի : Այս մարդա-
սիրական ձեռնարկութեանց շարունակութեան
ու յարաճուն արդիւնաւորումին կը բաղձանք
սրտանց :

Ճաւառիք շուր մը կը հասնի Վիէնայէն :
Հ. Արսէն Այաջնեան , Միխիլարեանց պատ-
կառելի Արքայայրը ծանրապէս հիւանդ է եւ

կ'րսուի թէ բժիշկները յոյսերնին հարած են զրեթէ : Այսորնեան արքայական պալատ իբր երկու շաբաթ առաջ կը պատրաստուէր ֆրանսէական Կայսեր ներկայանալու , երբ յանկարծական տկարութիւն մը անկարող կը զարնէ

զինքը վաղէն զուրս ելլելու , եւ անկողին կը պալատի ինքի տէնչ տակ ապրի : Գոյն չունէր զնաէ կը ստատակաւ : Վիշտակի թերթները օրը օրին տեղեկութիւն կը հրատարակեն Այսորնեան Արքայօր վիճակին վրայ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐՈՒ ԳԼԽԱՒՈՐ ՅՕԴՈՒԱՆՆԵՐԸ

ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ , Դ. տարի , թ. 1042-1047 ,
Տէր եւ Տնօրէն Բ. Քէօնէն :

Խմբագրականք . — Երկու Վաղամիսիկ ները (Բիւզանդ Քիչեան) : — Հայ Վանոր. րայք (Տրդատ Եպիսկ Պաշեան) : — Ընկերային Նօթեր (Մ. Սուրբանեան) : — Բանասիրական . — Հայոց կրօնական բանաստեղծութիւնը (Դ. Խաչիկեան) : — Աւստրիոյ Կայսրը Պոնտիոյ թագաւոր (Նոյն) . — Այս Սուլուք — Մեծութիւն եւ անկուժ Եփեսոսի (Սահակ Բախանայ Պարթեւ) : — Դէպի Օրթոտոքսութիւն (Նաւակ Էրզրումեան) : — Մեծ Պահք . — Առակ Դատաւորին (Գիւսակ) : — Հետեւանք . — Դիւր մը Լոնտոնի մէջ (Մ. Տրատ) : — Կանանց բաժինը . — Զարգացման պէտքը (Գ. Զարուհի) : — Քիչ մը դիտական :

ՇԱՀԻԿ , ԺԳ. տարի , թ. 116-120 ,

Տէր եւ Տնօրէն Ա. եւ Ռ. ՍԱԳԱՆԱՆ :

Խմբագրականք . — Վերաբացում «Ծաղիկ» Շնորհակալիք : — Օրը օրին . — Մանկավարժական Լսարանը : — Անգլեւագօէր պատերազմէն մանրալէպեր : — Գիտական Բրոնիկ . — Լեզուաբանական . — Երբայերէն սուրբ առնուններու ստուգաբանութիւնը (Ե. Գօշակ. ճեան) :

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ

Կը փութանք ծանուցանել մեր գրաստանին գործակալներուն ու բաժանորդներուն թէ Մաւիսի թղթատարական արարման (expedition) գործը կարող ձեռքի մը յանձնուած ըլլալով աշտօրնէ , կրնան վաղա՛րդային ալիսն օրեւէ յապաղում կամ թերեւոր մի պիտի պատահի , եւ օրը օրին պիտի ստանան իրենց թերթերը :

ԱՐԵՒԵԼՔ , ԺԷ. տարի , թ. 4272-4277 ,
Տէր եւ Տնօրէն Զ. ԵՌԻՍՈՒՅԵԱՆ :

Խմբագրականք . — Միւս վերքը (Աւալ Անտոնեան) : — Մաքսային սակագինները (Զարեհ Եռստոֆեան) : — Շարժական Նօթեր (Արեւ) : — Եզրագոյն առաջնորդութիւնը (Ն. Մ. Աղազար) : — Նամակներ Ռուսաստանից (Արեւ Ապրեւեան) : — Խորհրդ եւ Տիրապէթի կրթական տեսակէտով (Պ.) : — Ճամբու Նօթեր (Մուշեղ Վարդապետ) : — Արուեստանդէսին շուրջը — Գողերն ու քսակահատները (Նաւակ Բարիզեան) : — Տեղագրական . Դոնիա — Ալպիոնի կեանքէն (Նաւակ Մանչեսթրի) : — Վերջին ճամբորդութիւն (Գալուստ Անդրեանեան) :

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ , Բ. տարի , թ. 318-324 ,

Տէր եւ Տնօրէն Տ. ՃՎԷԼԷՆԵԱՆ :

Խմբագրականք . — Յուստորոգ նշան մը (Զարմայ) : — Թրանսլալի եւ Օսմանի ապագան . — Լա Հէի Դեպանախորհուրդը եւ Թրանսլալ . — Անգլիա եւ Հապէշաստան (Լիւնի) : — Ինչո՞ւ անգործ կը մնան մեր երիտասարդները (Աշոտ Քիւրապեան) : — Ազգագրական . — Հարսանեկան սովորութիւններ Ատանայի մէջ (Մ. Թ.) : — Սուլուալի Հայերը (Շ Մ) : — Ուղեգրական . — Տիվիլին Բինկայ (Ճաւրոյր) : — Գիտական Նօթեր (Զ) : — Աշխարհագրական Ժամանց (Պ. Քիւրապեան) : — Սամախիայի օրիորդ (Մ. Բօլ) : — Սրտի մը ողորմութիւնը . Նոյնվալ (Հանրի քի Յոմ) :

ԱՐՏԱՆԱՏԷՐ Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն Յ. ՄԱՏԹԵՆՈՍԵԱՆ

Թիւ 27, Ֆրանսիական Եղեղն , Կ. Պոլիս

ԻՍԹԸՐՆ ԳԱՌԻՆԹԻՍ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԴԵՄ ՀՐԳԵՀԻ (Ի ՀԸԼԼ)

Նպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրուին ամեն տեսակ շէնք, կաւասի, ապրանք

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 7,250,000 ՖՐԱՆԲ

Ընդհանուր գործախսատ Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Հաճորուլօ խան, թիւ 53, 54, 55, 56

Ընկերութեան գրամատուեն է ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ

“ԱԼԼԷԱՆՁԱ”

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (ՃԵՆՈՎԱ)

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ԵՐԱՇԽԱՒՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՒՄԱՐ 87,455,645

Ընկերութիւնը կը կնքէ կեանքի ապահովագրութիւններ խառն, եւ որոշ պայմանաւորութեամբով, օժիտի, ցկեանս կամ ժամանակաւոր եկամուտներու, ինքնուրուշ առաւելութիւնները ընծայելով:

Մէկ տարուան ապահովագրութենէ ետքը, երբէք ապահովագիրները (քոյիս) չեն ջնջուիր, մենամարտն ու անձնապահութիւնը կ'երաշխաւորուին, ըստ ո եւ է արհեստի կամ ուղեւորութեան համար յաւելուածական ապահովագին (քոյիս) չի պահանջուիր, ապահովագիրներու վճարումը դադարելու պարագային՝ ապահովագիրը կը գնուի ըստ նշանակեալ արժէքին, ապահովագրի ծախք չառնուիր, ընկերութեան շահերուն կը մասնակցի ապահովագրողը:

Արկածեալներու դէմ ապահովագրութիւն մահուան կամ աշխատելու անկարողութեան պարագային ժամանակաւոր անկարողութեան համար օրական վճարում կ'ըլլայ:

Երաշխաւորութիւններ՝ հեծանիւի, ձիու, կառքի, թրամուէյի, երկաթուղիի, չողենաւի, առագաստանաւի, միջատներու խայթուածքի եւ ապահովագրողին արհեստին մէջ կամ անկէ դուրս պատահելիք ուրիշ ո եւ է արկածի դէմ:

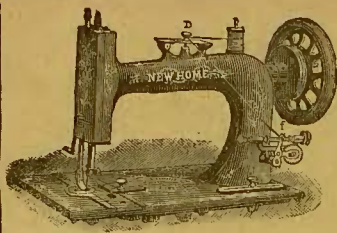
Ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ օրինաւոր անձնապաշտպանութիւնը, ինչպէս նաեւ մարդ մը կամ ինչք մը ազատելու առթիւ պատահած ո եւ է արկած:

Ընկերութեան պանքան է՝ ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ

Ընդհանուր գործախսատ Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Հաճորուլօ խան, թիւ 53, 54, 55, 56

ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻՆ մէջ բաց տեղ մը կայ հայ գրաչարի մը համար որ գիտնայ լաւ Քրիստոսէն շարիւ, Առաջնութիւն պիտի տրուի անոր որ քիչ շատ յուսնարէն ալ գիտնայ, Անօգուտ է ներկայանալ առանց առաջին կարգի յանձնարարականի:

Ն Ի ՈՒ Հ ՈՄ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԻԱԿ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆ

Որ կը մրցի միւս բոլոր կարի մեքենաներուն հետ

ՊԱՐԶՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՈԿՈՒՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ

ԹԵԹԵՒՈՒԹԵԱՄԲ

ԱԺԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

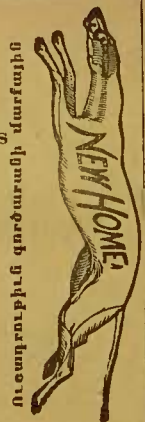
Թուրքիոյ համար միակ ներկայացուցիչ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Կ. ՄԻԱՆՆԱՆ

Կեդրոնաւորին, Սիրբէնի, Քէօրրիլի խան, Թիւ 3

Մանանիւղ, Ղալաթիա, Պէօլիք Միլլէթ խան, Թիւ 33

Գնողներու համար վճարման եւ ամէն տեսակի դիւրութիւններ

Ի Ի Ն Ի Օ Ն

ԱՊԱՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հիմնուած 1828—1829 ին

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂԻՆ

97 Միլիոն

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՅ ՃԻՒՂԻՆ

137 Միլիոն

Ընկերութեան գրամատուռն է
ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ Տնօրէն

Սիւնն եֆ. Քալսեքչեան

Կենաց ճիւղին տեսուչ

Միհրան եֆ. Տէր Ներսիսեան

Կ. Պոլիս, Կալաթիա, Թահապուրու խան

Օսմ. Պանքային դէմ

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ—ԿԱԶՄԱՏՈՒՆԸ

Յառաջիկայ տարւոյ շրջանին մէջ իւր գրատունը զանազան օգտակար հրատարակութեամբ ճոխացնել ձեռնարկած ըլլալուն առթիւ, ընթերցասիրաց կը յանձնարարէ արդէն հրատարակած հետեւեալ գրեանքը, որոցմէ սակաւաթիւ օրինակներ միայն մնացած են:

ԱՌՁԵՌՆ ԲԱՌԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յօրինեց ԿՈՄԻՏԱՍ ՈՍԵԱՆ

Քառօժէ 25 Ղրշ. Գեղեցիկ լաճակազմ 27 Ղրշ

ԽՈՐՀՈՐԴՔ ՀԱԻԱՏԱՑԵԼՈՅ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԱՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԵՂԵՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՅԱԼՈՒՄ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ

Գին 40 Ղրշ.

ԱՌՏՆԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գրեց Յ. Վրդ. ԷՍՄԷՐՍԱՆ

Գին 3 1/2 Ղրշ.

ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ “ՄԱՍԻՍ” Ի 1899Ի ՏԱՐԵՇՐԱՆԸ, 608 կրկնաթիւնակ էջերէ բաղկացած, ճոխ բովանդակութեամբ, իւր ամբողջական հատոր մը թղթակազմ, հրապարակ ելած է եւ կը ծախուի ամէն գրավաճառի քով, Կեդրոնատեղին է Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ Տպարան, Գինն է 40 Ղրշ. Գաւառներէ ուղղորդելը պէտք է 5 Ղրշ. աւելի վճարեն իւր թղթատարի ծախք: